

Araştırma Makalesi

ÜNİVERSİTE ÖĞRENCİLERİNİN COVID-19 AŞISINA YÖNELİK TUTUMU VE İLİŞKİLİ FAKTÖRLER

Ezgi DEMİRTÜRK SELÇUK¹, Özge AKBABA², Birsal Canan DEMİRBAĞ³

Öz

Amaç: Araştırmanın amacı üniversite öğrencilerin COVID-19 aşısına yönelik tutumlarını incelemek ve bunları etkileyen faktörleri belirlemektir.

Yöntem: Tanımlayıcı nitelikte olan bu araştırmanın evrenini, Doğu Anadolu Bölgesi'nde bir üniversitenin sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu bölümüne kayıtlı 1100 öğrenci oluşturdu. Araştırmaya katılmayı kabul eden 545 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturdu. Verilerin toplanmasında "Sosyo-demografik Özellikler Bilgi Formu" ve "COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği" kullanıldı. Araştırma için etik kurul ve kurum izni alındı. Veriler yüzde değerler, ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum, bağımsız örneklem t testi, ANOVA ile değerlendirildi ($p<0.05$).

Bulgular: Araştırmaya katılan bireylerin yaş ortalamalarının 20.24 ± 1.31 olduğu, %75.4'ünün kadın, %55.2'sinin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşadığı belirlenmiştir. Öğrencilerin COVID-19 aşısına yönelik tutumlar ölçeğinin toplam ölçek puan ortalamasının 3.21 ± 0.68 olarak belirlendi. COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin toplam puan ortalaması ile COVID-19 enfeksiyonu geçirme durumu, COVID-19 aşısı hakkında bilgi sahibi olma durumu, COVID-19 aşısı yaptırmayı düşünme durumu, aşıların etkili olduğunu düşünme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulundu ($p<0.05$).

Sonuç: Bu çalışmada öğrencilerin COVID-19 aşısına yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğu belirlendi. Öğrencilerin aşıların yan etkilerinin olduğunu ve güvenmediklerinden dolayı COVID-19 aşısı olmayı istemedikleri ve milli aşı olmayı istedikleri tespit edildi.

Anahtar Kelimeler: Aşı, COVID-19, Öğrenci, Tutum.

¹ Sorumlu Yazar: Öğr. Gör. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Erzincan, Türkiye. demirturkezgi@gmail.com. ORCID: 0000-0002-3101-710X

² Öğr. Gör. Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Tıbbi Hizmetler ve Teknikler Bölümü, Erzincan, Türkiye. ozgeakbaba24@gmail.com. ORCID: 0000-0003-0228-1558.

³ Prof. Dr. Karadeniz Teknik Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Halk Sağlığı ABD, Trabzon, Türkiye. e-posta: bc.demirbag@ktu.edu.tr. ORCID: 0000-0003-4145-5020.

Makale gönderim tarihi: 11.07.2022

Makale kabul tarihi: 30.03.2023

Künye Bilgisi: Demirtürk Selçuk, E., Akbaba, Ö., Demirbağ BC (2023). Üniversite Öğrencilerinin Covid-19 Aşısına Yönelik Tutumu Ve İlişkili Faktörler. *Selçuk Sağlık Dergisi*, 4(2), 116 – 128.

University Students' Attitude To The Covid-19 Vaccine And Related Factors

Abstract

Aim: The aim of the study is to examine the attitudes of university students towards the COVID-19 vaccine and to determine the factors affecting them.

Method: The universe of this descriptive study consisted of 1100 students enrolled in the health services vocational school of a university in the Eastern Anatolia Region. 545 students who agreed to participate in the research formed the sample of the research. "Socio-demographic Characteristics Information Form" and "Attitudes Towards COVID-19 Vaccine Scale" were used to collect data. Ethics committee and institutional permission were obtained for the research. Data were evaluated with percentages, mean, standard deviation, minimum and maximum, independent samples t-test, ANOVA ($p<0.05$).

Findings: It was determined that the mean age of the individuals participating in the study was 20.24 ± 1.31 , 75.4% of them were women and 55.2% of them lived in the Eastern Anatolia Region. The total scale mean score of the students' attitudes towards the COVID-19 vaccine was determined as 3.21 ± 0.68 . It was found that there was a statistically significant difference between the total score average of the Scale of Attitudes Towards the COVID-19 Vaccine and the state of having COVID-19 infection, having knowledge about the COVID-19 vaccine, thinking of getting the COVID-19 vaccine, and thinking that the vaccines are effective ($p<0.05$).

Results: In this study, it was determined that individuals' attitudes towards the COVID-19 vaccine were moderate. It was determined that the students did not want to be vaccinated against COVID-19 because vaccines had side effects and they did not trust them, and they wanted to be anational vaccine.

Keywords: Vaccine, COVID-19, Student, Attitude.

1. GİRİŞ

Koronavirüs-19 (COVID-19) pandemisi, uluslararası toplumu ciddi şekilde etkileyen küresel bir halk sağlığı sorunudur. Tüm pandemilerde olduğu gibi COVID-19'un önlemesinde de en etkili yöntemlerden biri aşıdır. Güncel istatistiklere bakıldığında, küresel olarak toplumun yarısından fazlasının COVID-19 aşısı tamamlanmıştır (WHO,2021a; WHO, 2021b). Toplumda sürü bağışıklığı, aşılama oranı ile doğru orantılı olup, ancak nüfusun çoğunluğu aşılanırsa yeterli bağışıklık sağlanabilmektedir (Salmon vd., 2015:69).

COVID-19 aşısı kullanılmaya başlandıktan sonra, aşı olma isteğinin, ülkeler ve popülasyonlar arasında değişiklik gösterdiği ve çeşitli faktörlerden etkilendiği görülmektedir (Kreps vd., 2020:2). Aşıların toplum tarafından kabul görmesi, toplumun aşıya karşı tutumunu büyük ölçüde etkilemektedir (Salmon vd., 2015:68). Toplumda, aşıyla ilgili olumlu tutumlarla beraber endişelerde gündeme gelmiştir. COVID-19 aşısının bir yıldan daha kısa zamanda geliştirilmesi, onaylanma hızı, aşılamanın ardından immün yanıtın dayanıklılığı, aşının güvenliği gibi konular, kamuoyunda endişeler uyandırmıştır (Baldo vd., 2021:2). Ayrıca ilk COVID-19 aşılarının onayına bilimsel olarak desteklenmeyen iddialarla karşı çıkılması ve çevrimiçi sosyal medyada topluma yayılması, yaşanan yan etkiler, aşından korkma, tıbbi personele veya sağlık sistemine güvensizlikte aşılama durumunu etkilediği belirtilmektedir (WHO, 2015; Fadda vd., 2020:711; Johnson vd., 2020:230; Schiavo, 2020:73; Loomba vd., 2021:338; Saied vd., 2021:4283).

İnsanların COVID-19 hakkındaki algıları, aşılamanın önündeki engelleri ele almada kritik öneme sahiptir (Al-Qerem and Jarab, 2021:3; Bhartiya vd., 2021:1171). Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir araştırmada, COVID-19 virüsünün laboratuvarında üretildiği ve virüse bağlı risklerin abartıldığını (Uscinski, 2020:9), COVID-19 ile ilgili komplo teorilerini araştırmak amacıyla yapılan bir başka araştırmada ise COVID-19'un hükümetlerin/medyanın abartması, Çin'in biyolojik silahı olduğunu ve insanlar tarafından işlenen günahların bedeli olarak görüldüğü belirtilmektedir (Olantunji vd., 2020:154).

COVID-19 pandemisinin yönetiminde, insanların COVID-19 pandemisini öğrenmek için kullandıkları kaynakların güvenilir olması çok önemlidir. Örneğin; Ebola salgını sırasında yapılan bir araştırmada yanlış tıbbi bilgiler içeren tweetler sadece 1 haftada yaklaşık 15 milyon okuyucuya ulaşmıştır (Oyeyemi vd., 2014:1). Bu nedenle günümüz dijital çağında bilgilerin; doğru, güncel, eksiksiz, her zaman erişilebilir ve bilimsel kaynaklara dayalı olması gerekmektedir (Alpyıldız ve Aslan, 2020:458). Yapılan bir araştırmada, Pandemi sırasında COVID-19 hastalığına ilişkin en yaygın kullanılan bilgi kaynakları sırasıyla; geleneksel medya, sosyal medya, internet, Hastalık Kontrol Merkezi, aile/arkadaşlar ve siyasi liderler olmuştur (Olantunji vd., 2020). Türkiye'de 907 kişi ile yapılan bir

araştırmada, bireylerin COVID-19 pandemisinde en çok güvendikleri bilgi kaynakları; Dünya Sağlık Örgütü, Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı Koronavirüs Bilim Kurulu ve ildeki üniversite/eğitim-araştırma hastaneleri olmuştur (Hoşgör vd., 2021:118).

Bu araştırmada, öğrencilerin COVID-19 aşısı tutumuna yönelik tutumlarını incelemek ve bunları etkileyen faktörleri değerlendirmek için yapılmıştır. Aşıya yönelik tutumunun ve bunu etkileyen faktörlerin belirlenmesi karar vericinin aşısı tutumunu yönetebilecek ve aşılama hizmetlerinin sunumunda geliştirilebilecek stratejiler tasarlamasına yardımcı olabilir.

2. METODOLOJİ

2.1 Araştırmanın Evreni ve Örnekleme

Bu araştırma tanımlayıcı tipte gerçekleştirildi. Araştırmanın evrenini, Doğu Anadolu Bölgesi'nde bir üniversitenin sağlık hizmetleri meslek yüksekokulu bölümüne kayıtlı 1100 öğrenci oluşturdu. Araştırmada örneklem seçimine gidilmeyip, araştırmaya katılmayı kabul eden ve anket formlarını eksiksiz dolduran toplam 545 öğrenci araştırmanın örneklemini oluşturdu. Evrenin %49.5'ine ulaşıldı.

2.2. Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri 2020-2021 eğitim öğretim dönemi bahar yarıyılında toplandı. Veri toplama aracı olarak "Sosyo-demografik Özellikler Bilgi Formu" ve "COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği" kullanılmıştır. Soru formları Google formlar bölümünden hazırlanıp veriler araştırmacılar tarafından online olarak toplanmıştır.

Sosyo-demografik Özellikler Bilgi Formu: Bu form, öğrencilerin sosyo-demografik özelliklerini (yaş, cinsiyet, sınıf, yaşadığı şehir) ve COVID-19 aşısı ile ilgili düşüncelerini belirlemeyi amaçlayan 15 sorudan oluşmaktadır.

COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeği: Geniş ve arkadaşları tarafından 2020 yılında geliştirilen ölçek 9 maddeli olup, iki alt boyuta (olumlu ve olumsuz tutum) sahiptir. Ölçekte bulunan ifadeler "Kesinlikle katılmıyorum (1)", "Katılmıyorum (2)", "Kararsızım (3)", "Katılıyorum (4)", "Kesinlikle katılıyorum (5)" şeklinde değerlendirilmektedir. Ölçek alt boyutundaki madde puanlarının toplanmasıyla elde edilen toplam puanın o alt boyuttaki madde sayısına bölünmesiyle 1-5 arasında bir değer elde edilir. Olumlu tutum alt boyutundan alınan yüksek puanlar, aşısıya yönelik tutumun olumlu olduğunu göstermektedir. Olumsuz tutum alt boyutundaki maddeler ters çevrildikten sonra hesaplanır ve yüksek puan aşısıya karşı olumsuz tutumun daha az olduğunu göstermektedir. Ters maddeler 1→5; 2→4; 3→3; 4→2; 5→1 şeklinde kodlanmaktadır. Ölçeğin Cronbach Alpha değeri 0.80'dir (Geniş vd., 2020). Bu araştırmada Cronbach Alpha değeri 0,872 olarak bulunmuştur.

2.3. Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmada verilerin toplanabilmesi için insan araştırmaları etik kurulundan (Protokol no: 01/07) ve üniversiteden kurum izni alındı. Öğrencilere araştırmanın amacı açıklanıp, araştırma Helsinki Deklarasyonuna uygun olarak yapılmıştır ve tüm katılımcılardan bilgilendirilmiş onam alınmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırma verileri, SPSS (Statistical Package for Social Science for Windows 22.0) paket programında değerlendirildi. Sürekli sayısal değişkenlerin tanımlayıcı istatistiklerinin gösteriminde sayı, ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerleri, kategorik değişkenlerin gösteriminde ise frekans ve yüzde dağılımları kullanıldı. Değişkenlerin normallik durumlarının değerlendirilmesi Kolmogorov Smirnov istatistiksel testi ile yapıldı. Gruplar arasındaki farklılıklar için parametrik testlerden bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü varyans analizi ile değerlendirildi. Tek yönlü varyans analizinde anlamlı çıkan durumlarda farkın hangi gruptan kaynaklandığını belirlemek için ileri analizler yapıldı. Değerlendirme parametreleri arasındaki ilişkilerin incelenmesinde kullanılan korelasyon analizinde pearson korelasyon katsayısı (r) değeri temel alındı. Korelasyon gücü (r mutlak değeri) $r = 0-0.3$ zayıf ilişki; $0.3-0.6$ orta ilişki; >0.7 güçlü ilişki olarak kabul edildi (Alpar, 2017). Sonuçlar %95'lik güven aralığında, $p < 0.05$ düzeyinde değerlendirilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırmaya katılan bireylerin yaş ortalamalarının 20.24 ± 1.31 olduğu, %75.4'ünün kadın, %55.2'sinin Doğu Anadolu Bölgesi'nde yaşadığı, %51.6'sının 1. Sınıf olduğu saptandı. Katılımcıların %88.4'ünün COVID-19 enfeksiyonu geçirdiği, %84.2'sinin COVID-19 aşısı hakkında bilgi sahibi olduğu, %48.8'inin COVID-19 aşısı yaptırmada kararsız olduğu, %6.8'inin aşıya güvenmediğinden dolayı COVID-19 aşısı yaptırmadığı, %44.8'inin aşılardan kısmen faydalı olduğunu düşündüğü belirlendi. Katılımcıların %84'ünün COVID-19 pandemisi ile ilgili güncel gelişmeler hakkında bilgi sahibi olduklarını, 47.3'ünün COVID-19 aşısı ile ilgili bilgilendirmeleri televizyon ve internetten takip ettiklerini belirlendi (Tablo 1).

Tablo 1. Bireylerin sosyo demografik özelliklerinin dağılımları (n=545)

		n	%
Cinsiyet	Kadın	411	75.4
	Erkek	134	24.6
Yaşadığı bölge	Doğu Anadolu Bölgesi	301	55.2
	Güneydoğu Anadolu	108	19.8
	Akdeniz Bölgesi	47	8.6
	İç Anadolu Bölgesi	28	5.1
	Karadeniz Bölgesi	46	8.4
	Ege Bölgesi	3	0.6
	Marmara Bölgesi	12	2.2
Sınıf	1.Sınıf	281	51.6
	2.Sınıf	264	48.4
COVID-19 enfeksiyonu geçirme durumu	Evet	63	11.6
	Hayır	482	88.4
COVID-19 aşısı hakkında bilgi sahibi olma durumu	Evet	459	84.2
	Hayır	86	15.8
COVID-19 aşısı yaptırmayı düşünme durumu	Evet	190	34.9
	Hayır	89	16.3
	Kararsızım	266	48.8
COVID -19 aşısı yaptırmama nedeni (n=89)	Güvenmeme	37	6.8
	Bağıışıklığının olduğunu düşünme	12	2.2
	Yan etkilerinin olabileceğini düşünme	18	3.3
	Milli aşı olmak isteme	13	2.4
	Aşının koruduğuna inanmama	9	1.7
Aşıların etkili olduğunu düşünme durumu	Evet	219	40.2
	Hayır	22	4.0
	Kısmen faydalı	244	44.8
	Fikrim yok	60	11.0
COVID-19 pandemisi ile ilgili güncel gelişmeleri bilme	Biliyorum	458	84.0
	Bilmiyorum	87	16.0
COVID-19 aşısı ile ilgili bilgilendirmeleri nerelerden takip ediyorsunuz?	Televizyon ve internet	258	47.3
	Sağlık Bakanlığı sitesi	142	26.1
	Sosyal medya	77	14.1
	Bilimsel araştırmalardan	38	7.0
	Arkadaş/ akraba	30	5.5
Yaş (Mean±SS)		20.24±1.31	

Tablo 2'ye göre COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin olumlu tutum alt boyutunun toplam puan ortalaması ile bireylerin COVID-19 enfeksiyonu geçirme durumu, COVID-19 aşısı hakkında bilgi sahibi olma durumu, COVID-19 aşısı yaptırmayı düşünme durumu, aşıların etkili olduğunu düşünme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu saptandı ($p<0.05$). Farkın hangi ölçümden kaynaklandığını belirlemek üzere yapılan ileri analizde (LSD); tüm ölçümlerin birbirinden farklı olduğu belirlenmiştir. COVID-19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin olumsuz alt boyutunun toplam puan ile COVID-19 aşısı hakkında bilgi sahibi olma durumu, COVID-19 aşısı yaptırmayı düşünme durumu, aşıların etkili olduğunu düşünme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulundu.

COVID19 Aşısına Yönelik Tutumlar Ölçeğinin toplam puan ortalaması ile COVID-19 enfeksiyonu geçirme durumu, COVID-19 aşısı hakkında bilgi sahibi olma durumu, COVID-19 aşısı yaptırmayı düşünme durumu, aşılardan etkili olduğunu düşünme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı fark olduğu bulundu ($p<0.05$).

Tablo 2. Bireylerin sosyo-demografik özellikleri ile COVID-19 aşısına yönelik tutumlar ölçeğinin alt boyutlarının puan ortalamalarının karşılaştırılması (n=545)

Sosyo-Demografik Özellikler	Olumlu Tutum Puanı		Olumsuz Tutum Puanı		Toplam Puan	
	$\bar{X}\pm SS$	Önemlilik	$\bar{X}\pm SS$	Önemlilik	$\bar{X}\pm SS$	Önemlilik
Cinsiyet						
Kadın	3.17±0.83	t=0.134	3.24±0.67	t=-0.465	3.21±0.67	t=0.173
Erkek	3.16±0.94	p=0.894	3.27±0.62	p=0.642	3.25±0.70	p=0.863
Sınıf						
1.Sınıf	3.10±0.80	t=-2.102	3.19±0.63	t=-1.836	3.15±0.62	t=2.177
2.Sınıf	3.25±0.90	p=0.036	3.30±0.69	p=0.067	3.28±0.72	p=0.030
COVID-19 enfeksiyonu geçirme durumu						
Evet	3.50±0.94	t=3.220	3.36±0.73	t=1.462	3.42±0.76	t=2.596
Hayır	3.13±0.83	p=0.001	3.23±0.65	p=0.144	3.18±0.66	p=0.010
COVID-19 aşısı hakkında bilgi sahibi olma durumu						
Evet	3.24±0.87	t=5.292	3.29±0.65	t=3.806	3.27±0.68	t=4.524
Hayır	2.81±0.65	p=0.000	3.00±0.55	p=0.000	2.91±0.55	p=0.000
COVID-19 aşısı yaptırmayı düşünme durumu						
Evet	3.84±0.70	F=23.512	3.66±0.58	F=12.507	3.74±0.53	F=17.051
Hayır	2.13±0.88	p=0.000	2.55±0.68	p=0.000	2.36±0.66	p=0.000
Kararsızım	3.04±0.45		3.18±0.46		3.12±0.38	
Aşıların etkili olduğunu düşünme durumu						
Evet	3.56±0.80	F=44.793	0.58±0.39	F=26.980	3.54±0.61	F=43.658
Hayır	1.94±0.93	p=0.000	0.94±0.20	p=0.000	2.39±0.75	p=0.000
Kısmen faydalı	3.02±0.73		0.61±0.39		3.07±0.60	
Fikrim yok	2.81±0.70		0.65±0.84		2.89±0.57	
COVID-19 pandemisi ile ilgili güncel gelişmeleri bilme						
Biliyorum	3.19±0.88	t=1.179	3.25±0.68	t=0.535	3.22±0.70	t=1.017
Bilmiyorum	3.08±0.71	p=0.241	3.21±0.58	p=0.594	3.16±0.52	p=0.311
COVID-19 aşısı ile ilgili bilgilendirmeleri takip ettiği yerler						
Televizyon ve internet	3.25±0.75	F=3.908	3.28±0.61	F=2.969	3.27±0.61	F=4.078
Sağlık Bakanlığı sitesi	3.24±0.93	p=0.14	3.31±0.68	p=0.19	3.28±0.71	p=0.103
Sosyal medya	3.05±0.93		3.20±0.70		3.14±0.75	
Bilimsel araştırmalar	2.76±0.99		2.92±0.79		2.85±0.84	
Arkadaş/ akraba	2.95±0.74		3.17±0.59		3.07±0.50	

SS: Standart sapma; F: ANOVA testi; t: Independent-samples testi

Tablo 3'e göre bireylerin toplam COVID-19 aşısına yönelik tutumlar ölçeğinin olumlu tutum alt boyutu puan ortalamasının 3.17 ± 0.85 , olumsuz tutum alt boyutu puan ortalamasının 3.24 ± 0.66 ve toplam ölçek puan ortalamasının ise 3.21 ± 0.68 olarak belirlendi.

Tablo. 3. Araştırmada kullanılan ölçeklerin ve alt boyutlarının ortalamaları

		Min-Max	$\bar{X} \pm SS$
COVID-19 Aşısına	Olumlu Tutum	1-5	3.17 ± 0.85
	Olumsuz Tutum	1-5	3.24 ± 0.66
Yönelik Tutumlar	Toplam puan	1-5	3.21 ± 0.68

4. TARTIŞMA

COVID-19 gibi bulaşıcı hastalıkların kontrolünde aşılardan en etkili stratejilerdir. COVID-19 aşısı küresel olarak uygulanmaya başladığından beri aşının toplum tarafından kabulünü değerlendirmek büyük önem taşımaktadır (Islam vd., 2021:2). Etkili bir COVID-19 aşısına ulaşmak için harcanan tüm bu muazzam çabanın yanı sıra birlikte, gerçek başarı aşının halk tarafından kabulüyle büyük oranda ilişkilidir (Salmon vd., 2015:70). Dünya Sağlık Örgütü toplumda aşı karşıtı hareketlerin giderek yaygınlaşmasını ve bağışıklama programlarına duyulan güvensizliğin artmasının, son on yıldır aşılardan etkinliğini baltaladığını ve bu durumun küresel sağlığa yönelik en büyük on tehditten biri olduğunu vurgulamaktadır (WHO, 2019). Makul aşı kapsamına ulaşmanın anahtarı toplumun aşığı kabulüyle gerçekleşmektedir. Bu araştırma öğrencilerin COVID-19 aşısına yönelik tutumlarını değerlendirmek ve bunları etkileyen faktörleri araştırmak için yapılmıştır.

Bu araştırmada katılımcıların COVID-19 aşısına yönelik tutumlar ölçeği puanının orta düzeyde olduğu, olumlu tutum alt boyut puanının yüksek, olumsuz tutum alt boyut puanının düşük olduğu belirlendi. Literatüre bakıldığında yapılan başka araştırmalarda sonuçlarımızla benzer olup katılımcıların COVID-19 aşısına yönelik olumlu tutumlarının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Çopur ve Karasu, 2021:528; Elmaoğlu vd., 2021:340; Üsküdar vd., 2022:70). Bu sonuç tüm bulaşıcı hastalıklarda olduğu gibi COVID-19 sürecinde de aşının bir çıkış yolu olarak görülmesiyle ilişkilendirilmektedir.

Bu araştırmada COVID-19 enfeksiyonu geçirenlerin aşığıya yönelik olumlu tutum puanı ve toplam ölçek puanı enfeksiyonu geçirmeyenlere göre daha yüksek olduğu belirlendi. Katılımcıların %88.4'ünün COVID-19 enfeksiyonu geçirdiği görülmektedir. Yapılan bir araştırmada COVID-19'a yakalanan bireylerin aşı olmaya yönelik algılarının yüksek olduğu belirtilmektedir (Gök ve Baydoğan, 2022:235).

COVID-19 hastalığının deneyimlenmiş olması hastalığın ciddiyetinin farkına varılmasına ve bu durumda aşıya yönelik tutumu etkilediği düşünülmektedir.

Bu araştırmada COVID-19 aşısı hakkında bilgi sahibi olanların, olmayanlara göre olumlu tutumu ve toplam ölçek puanının yüksek, olumsuz tutum puanının düşük olduğu belirlendi. Yapılan araştırmalarda eğitim durumunun aşıya yönelik olumlu tutumu arttırdığı belirtilmektedir (Elmaoğlu vd., 2021:346; Gan vd., 2021:7; Guidry, 2021:139). Bu araştırmaya katılan tüm öğrenciler ön lisans derecesinde olduğu için eğitim durumu üzerinde inceleme yapılmamış olup sadece bilgi sahibi olma durumuna göre değerlendirme yapılmıştır. COVID -19 aşısına yönelik bilgi sahibi olmanın bireyin farkındalığını arttığı ve bu durumda aşısı tutumunu etkilediği düşünülmektedir.

Katılımcıların %84'ünün COVID-19 pandemisi ile ilgili güncel gelişmeler hakkında bilgi sahibi olduklarını, 47.3'inin COVID-19 aşısı ile ilgili bilgilendirmeleri televizyon ve internetten takip ettiklerini belirlendi. Yapılan bir araştırmada katılımcıların %87.1'i aşısı kararsızlığına neden olan faktörlerin en önemlisinin medyada aşılarda ilgili olumsuz ifadeler okuma veya duyma olduğunu belirtilmiştir (Özbalıkcı vd., 2021:324). Medya ve iletişim alanına yönelik, sosyal medyada farklı paylaşım ortamlarında aşısı ile ilgili içeriklere anında doğru ve güvenilir yanıt verecek birimler oluşturulması aşılama tutumu üzerinde önem taşıdığı düşünülmektedir.

Bu araştırmada COVID-19 aşısı yaptırmayı düşünenlerin düşünmeyenlere ve kararsız olanlara göre olumlu tutum puanı ve toplam ölçek puanı yüksek, olumsuz tutumunun ise düşük olduğu belirlendi. Katılımcıların %48.8'inin COVID-19 aşısı yaptırmada kararsız olduğu, %16.3'ünün yaptırmak istemediği belirlendi. Aşısı yaptırmak istemeyen katılımcıların %6.8'i bunun nedenini COVID-19 aşısına güvenmeme olarak belirtti. Literatüre bakıldığında bu araştırma sonucuyla benzerlik gösterip, aşısı olmayı düşünenlerin olumlu tutum puanlarının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (Çopur ve Karasu, 2022:528; Üsküdar vd., 2022:70). Yapılan başka bir araştırmada COVID-19 aşısına karşı güvensizlik olumsuz tutumda etkili olduğu belirlenmiştir (Paul vd., 2021:6). Üniversite öğrencilerinde yapılan bir araştırmada da aşısı karşı olumsuz tutumların düşük aşısı kabulü ile ilişkili olduğunu belirtilmektedir (Qiao vd., 2022:178). Literatüre bakıldığında yapılan araştırmalarda aşısı olmayı düşünmeyenlerin büyük çoğunluğunun; aşısının yan etkilerinden korktuğu, aşısının koruyucu olduğuna inanmadıkları (Gök ve Baydoğan, 2022:236), aşısının içeriğiyle ilgili endişeleri olduğu (Salmon vd., 2021:2702), aşısı yüksek düzeyde güvensizlik duydukları, doğal bağışıklığın tercih edildiği ve aşılarda ticari kaygılarla pazarlandığı yönünde düşünceleri olduğu belirtilmektedir (Paul vd., 2021:7). Salgınla oluşmasıyla birlikte hızla yapılan aşısı araştırmaları ve COVID-19 aşısının piyasaya hızla sürülmesi, aşısı yönelik endişeler oluşturulmasına ve bu durumun güvensizlik oluşturarak aşısı yönelik tutumu etkilediği düşünülmektedir.

Bu araştırmada COVID-19 aşılarının etkili olduğunu düşünenlerin, aşıya yönelik olumlu tutum ve toplam ölçek puanı yüksek, olumsuz tutum puanı ise düşüktür. Katılımcıların %44.8'i aşıların etkililiği konusundaki düşünceleri kısmen faydalı olduğunu yönündedir. Yapılan bir araştırmada katılımcıların çoğunluğu COVID-19 hastalığına karşı aşının etkili olduğunu ve aşı olmayı düşündüğünü belirtmiştir (Callaghan, 2021:3). Yapılan başka bir araştırmada da COVID-19 aşısına karşı olumsuz tutumun en çok belirtilen nedenleri arasında aşının etkin olmamasının düşüncesi olduğu saptanmıştır (Doğan ve Düzel, 2020:741). Aşının etkilerine yönelik bireyler için yapılacak bilinçlendirmelerin COVID-19 aşısına yönelik düşüncelerini ve dolayısıyla tutumları şekillendirebileceği için önemli olduğu düşünülmektedir.

5.SONUÇ

Bu araştırmada öğrencilerin COVID-19 aşısına yönelik tutumlarının orta düzeyde olduğu belirlendi. Öğrencilerin aşıların yan etkilerinin olduğunu ve güvenmediklerinden dolayı COVID-19 aşısı olmayı istemedikleri ve milli aşı olmayı istedikleri tespit edildi.

Öğrencilere COVID-19 aşısının içeriği, güvenilirliği, koruyuculuğu hakkında; güncel ve güvenilir kaynaklardan tekrarlı eğitimler verilmesi önerilmektedir. Eğitimlerin yanlış bilgi ve inanışlara yanıt verilecek nitelikte olması önemlidir. Geçmiş dönemde yaşanan bulaşıcı hastalıklarda, aşıların etkinliklerinin kanıtlandığı araştırmalar örnek gösterilmelidir. Aşıya yönelik tereddütlerin rahatça ifade edilmesi sağlanmalı, yargılayıcı olmadan ve bilimsel verilere dayalı, eksik bilgilerin giderilmesi ve yanlış bilgilerin düzeltilmesi önerilir. Sosyal medyada yanlış düşüncelerin kontrolsüz yayılımının önlenmesi ve televizyonda uzman olmayan kişilerle yapılan söyleşilerin toplumu yanlış yönlendirmesinin ilgili kurumlarca kontrol edilmesi önerilmektedir.

Destekleyen Kuruluş

“Çalışmayı maddi olarak destekleyen kişi/kuruluş yoktur”.

Çıkar Çatışması

“Yazarların herhangi bir çığara dayalı çatışması yoktur”.

KAYNAKÇA

Alıcılar, H. E., Türk, M. T., Toprak, Ö. N., Şahin, D., Üsküdar, A., Dalkıran, D., ve Çöl M. (2022). Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi dönem 3 öğrencilerinin COVID-19 aşılarına karşı tutumları ve ilişkili faktörler. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 75(1), 69-76. <https://doi:10.4274/atfm.galenos.2021.86158>

Alpar, R. (2017). Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Yöntemler. 5. baskı. Ankara: Detay Yayıncılık, 153–73.

- Alpyıldız, G., ve Aslan, D. (2020). Struggle methods on mis information about Novel Coronavirus Disease (COVID-19). *Mersin Üniv Sağlık Bilim Derg*, 13(3), 457-464
<https://doi.org/10.26559/mersinsbd.763836>
- Al-Qerem, W. A., & Jarab, A. S. (2021). COVID-19 vaccination acceptance and its associated factors among a middle eastern population. *Front. Public Health*, 9, 632914.
<https://doi:10.3389/fpubh.2021.632914>
- Baldo, V., Reno, C., Cocchio, S., & Fantini, M. P. (2021). SARS-CoV-2/COVID-19 vaccines: the promises and the challenges ahead. *Vaccines*, 9(1), 21. <https://doi.org/10.3390/vaccines9010021>
- Bhartiya, S., Kumar, N., Singh, T., Murugan, S., Rajavel, S., & Wadhwani, M. (2021). Knowledge, attitude and practice towards COVID-19 vaccination acceptance in West India. *Int. J. Commun. Med. Public Health*, 8(3), 1170-1176. <http://dx.doi.org/10.18203/2394-6040.ijcmph20210481>
- Callaghan, T., Moghtaderi, A., Lueck, J. A., Hotez, P., Strych, U., Dor, A., Fowler, E. F., & Motta, M. (2021). Correlates and disparities of intention to vaccinate against COVID-19. *Social Science & Medicine*. 272, 113638. <https://doi: 10.1016/j.socscimed.2020.113638>.
- Çopur, E. Ö., ve Karasu, F. (2022). Bireylerin COVID-19 aşısı hakkında düşünce ve tutumları. *Türkiye Klinikleri J Health Sc*, 7(2), 525-33. <https://doi:10.5336/healthsci.2021-84513>
- Doğan, M. M, ve Düzel, B. (2020). Fear-Anxiety Levels in Covid-19. *Journal of Turkish studies*, 15(4), 739-752.
- Elmaoğlu, E., Sungur, M., Çelik, M. Y., ve Çopur, E. Ö. (2021). The Relation Between Perception of Control of Covid-19 and Attitude Towards the Covid-19 Vaccine in Individuals. *Journal of Society & Social Work*. *Journal of Society & Social Work*, 1, 337-353. <https://doi:10.33417/tsh.978616>.
- Fadda, M., Albanese, E., & Suggs, L. S. (2020). When a COVID-19 vaccine is ready, will we all be ready for it? *Int J Publ Health*, 65(6), 711-712. <https://doi:10.1007/s00038-020-01404-4>
- Gan, L., Chen, Y., Hu, P., Wu, D., Zhu, Y., Tan, J., Li, Y., & Zhang, D. (2021). Willingness to receive SARS-CoV-2 vaccination and associated factors among chinese adults: a cross sectional survey. *International Journal Of Environmental Research And Public Health*. 18(4), 1993. <https://doi:10.3390/ijerph18041993>
- Geniş, B., Gürhan, N., Koç, M., Geniş, Ç., Şirin, B., Çırakoğlu O. C., ve Coşar, B., (2020). Development of perception and attitude scales related with COVID-19 pandemia. *Pearson journal of social sciences- humanities*, 5(7), 306-328. <https://doi:10.46872/pj.127>.
- Gök, G., ve Baydoğan, Ü. G. (2022). Evaluation of covid-19 vaccination and protection from covid-19 in the context of health belief model. *IBAD Journal of Social Sciences*, 12, 231-248. <https://doi.org/10.21733/ibad.990550>
- Guidry, J., Laestadius, L. I., Vraga, E. K., Miller, C. A., Perrin, P. B., Burton, C. W., Ryan, M., Fuemmeler, B. F., & Carlyle, K. E. (2021). Willingness to get the COVID-19 vaccine with and without emergency use authorization. *American Journal of Infection Control*, 49(2), 137-142. <https:// doi:10.1016/j.ajic.2020.11.018>

- Hoşgör, H., Aközlü, Z. G., ve Hoşgör, D. (2021). The perception concerning the COVID-19 pandemic: case of Turkey. *Eur Res J*, 7(2), 116–126. <https://doi.org/10.18621/eurj.774757>
- Islam, M. S., Siddique, A. B., Akter, R., Tasnim, R., Sujana, S. H., Ward, P. R. & Sikder, T. (2021). Knowledge, attitudes and perceptions towards COVID-19 vaccinations: a cross-sectional community survey in Bangladesh. *MedRxiv*, 21(1), 1851.
- Johnson, N. F., Velásquez, N., Restrepo, N. J., Leahy, R., Gabriel, N., Oud, S. E., Zheng, M., Manrique, P., Wuchty S., & Lupu Y. (2020). The online competition between pro- and anti-vaccination views. *Nature*, 582, 230–233.
- Kreps, S., Prasad, S., Brownstein, S. J, Hswen, Y., Garibaldi, B. T., Zhang, B., & Kriner, D. L. (2020). Factors associated with us adults' likelihood of accepting COVID-19 vaccination. *JAMA Netw Open*, 3(10), e2025594. <https://doi:10.1001/jamanetworkopen.2020.25594>
- Loomba, S., de Figueiredo, A., Piatek, S. J, de Graaf, K., & Larson, H. J. (2021). Measuring the impact of COVID-19 vaccine misinformation on vaccination intent in the UK and USA. *Nat Hum Behav*, 5(3), 337–348.
- Olatunji, O. S, Ayandele, O., Ashirudeen, D., & Olaniru, O. S. (2020). “Infodemic” in a pandemic: COVID-19 conspiracy theories in an african country. *Social Health Behav*, 3(4), 152–157.
- Oyeyemi, S. O., Gabarron, E., Wynn, R. (2014). Ebola, twitter, and misinformation: a dangerous combination? *BMJ*, 349, g6178. <https://doi:10.1136/bmj.g6178>
- Özbalıkcı, E., Aydın, E. S., İpek, İ., Özen, N., Yüceler, M., Ateş, O., Mayda, H. S., Kartancı, M. Y., Güçlü, S., Akdoğan, Ş., Efe, T., Karasu E. C., ve Topbaş, M. (2021). Türkiye’de Tıp Fakültesi öğrencilerinin aşı, bağışıklama, aşı kararsızlığı ve COVID-19 aşısı hakkındaki bilgi ve düşünceleri. *Türk Hij Den Biyol Derg*, 78(3), 317 – 332.
- Paul, E., Steptoe, A., & Fancourt, D. (2021). Attitudes towards vaccines and intention to vaccinate against COVID-19: Implications for public health communications. *Lancet Reg Health Eur*, 1, 100012. <https://doi:10.1016/j.lanpe.2020.100012>
- Saied, S. M, Saied, E. M, Kabbash, I. A, & Abdo, S. A. E-F. (2021). Vaccine hesitancy: Beliefs and barriers associated with COVID-19 vaccination among Egyptian medical students. *J. Med. Virol*, 93(7), 4280-4291. <https://doi: 10.1002/jmv.26910>
- Salmon, D. A, Dudley, M. Z, Brewer, J., Kan, L., Gerber, J. E., Budigan, H., Proveaux, T. M., Bernier, R., Rimal, R., & Schwartz, B. (2021). COVID-19 vaccination attitudes, values and intentions among United States adults prior to emergency use authorization. *Vaccine*, 39(19), 2698-2711. <https://doi:10.1016/j.vaccine.2021.03.034>
- Salmon, D. A, Dudley, M. Z, Glanz, J. M, & Omer, S. B. (2015), Vaccine hesitancy: causes, consequences, and a call to action. *Vaccine*, 33, 66–71. <https://doi.org/10.1016/j.vaccine.2015.09.035>
- Schiavo, R. (2020). Vaccine communication in the age of COVID-19: Getting ready for an information war. *J. Commun. Healthc*, 13, 73–75. <https://doi.org/10.1080/17538068.2020.1778959>

- Uscinski, J. E., Enders, A. M., Klofstad, C., Seelig, M., Funchion, J., Everett, C., Wuchty, S., Premaratne, K., & Murthi, M.(2020). Why do people believe COVID-19 conspiracy theories? *Harvard Kennedy School Misinformation Rev*, 1(3), 1-12.
- WHO, 2021a. Coronavirus (COVID-19) Panosu. Erişim Tarihi, 02 Nisan 2022. <https://covid19.who.int/>.
- WHO, 2021b. WHO's 'Vaccine Explained' series features illustrated articles on vaccine development and distribution. Erişim Tarihi, 2 Nisan 2022. <https://www.who.int/emergencies/diseases/novel-coronavirus-2019/covid-19-vaccines/explainers>.
- WHO, 2019. Ten threats to global health in 2019. Erişim Tarihi, 18 Nisan 2022. <https://www.who.int/news-room/spotlight/ten-threats-to-global-health-in-2019>.
- WHO, 2015. Vaccine hesitancy: a growing challenge for immunization programmes. 2015. Erişim Tarihi, 15 Nisan 2022. <https://www.who.int/news/item/18-08-2015-vaccine-hesitancy-a-growing-challenge-for-immunization-programmes>.
- Qiao, S., Tam, C. C., & Li, X. (2022). Risk exposures, risk perceptions, negative attitudes toward general vaccination, and COVID-19 vaccine acceptance among college students in South Carolina. *Am J Health Promot*, 36(1), 175-179.